

TNC-Aktuellt:

Tekniska nomenklaturcentralen
 Box 2303
 103 07 STOCKHOLM
 Tfn 08-24 92 90

"Utbildning i terminologi behövs" skrev vi i TNC-Aktuellt för något år sedan. Vad vi då syftade på var i första hand en allmänt tillgänglig terminologiutbildning inom det högre utbildningsväsendet. En sådan saknas som bekant i Sverige. Men en ständig fortbildning i terminologi behövs även för dem som dagligen är terminologiskt verksamma. Det kunde flera av deltagarna i en forskarkurs i terminologi som nyligen hölls i Vasa, Finland, konstatera. Kursens namn var Fackspråk och terminologi. En rapport om kursen följer på s. 2.

Viss utbildning i terminologi kan också förmedlas genom TNCs telefonrådgivning. Vissa frågor kan inte besvaras med enkla och entydiga svar. En kortfattad och till frågan anpassad vägledning i terminologiska principer kan ibland vara ett svar som hjälper den rådfrågande att själv finna den bästa lösningen.

Ibland måste vi ändå försöka finna entydiga svar. Punktutredningar föranledda av telefonfrågor är då vanliga inslag i den dagliga verksamheten vid TNC. På s. 4 ger vi exempel på en sådan punktutredning.

*****

*INNEHÅLL:	*
*Säg "tjugohundratalet"	s.1*
*Fackspråk och terminologi	*
*som kurstema	s.2*
*Nyanställda	s.2*
*Nyord i norsk	s.3*
*Terminologisk punktunder-	*
*sökning	s.4*
*Projektet terminologi och	*
*fackspråk på energiområdet	s.5*
*Terminologitjänster åt över-	*
*sättare	s.5*
*Termfrågor i urval	s.5*

*****

SÄG "TJUGOHUNDRATALET"

Språkvårdsgruppen har beslutat att rekommendera beteckningen **tjugohundratalet** som benämning på nästa århundrade.

Tjugohundratalet betecknar liksom **nittonhundratalet** en hundraårsperiod (åren 2000-2099).

Tvåtusentalet däremot betecknar egentligen en tusenårsperiod, nämligen tredje årtusendet (åren 2000-2999). Det entydiga **tjugohundratalet** är bättre som namn på seklet.

FACKSPRÅK OCH TERMINOLOGI SOM KURSTEMA

Under två veckor i augusti vistades ett tjugotal forskarstuderande, språkvårdare och terminologer i Vasa för att lära sig mer om fackspråk och terminologi. Ett avslutande grupparbete hade dessutom till syfte att inventera behovet av fackspråklig och terminologisk forskning. Ur detta arbete växte det fram en skiss till ett gemensamt forskningsprogram.

Samtliga nordiska länder var representerade på kursen, som ingick i Nordterms utbildningsprogram. Nordterm är ju som bekant de nordiska terminologiorganens program för samverkan, i vilket också andra institutioner med anknytning till terminologifrågor deltar.

Som föreläsare och handledare medverkade Henning Spang-Hanssen och Heribert Picht från Danmark, Finn-Erik Vinje från Norge, Risto Haarala, Mauno Koski, Christer Laurén, Marianne Nordman, Osmo Ranta, Mikael Reuter och Heidi Suonuuti från Finland samt Einar Selander från Sverige.

De internationella aspekterna gavs i första hand av Bengt Lindfelt från Office de la langue française i Québec. Guy Rondeau var också vidtalad som föreläsare men han insjuknade och kunde tyvärr inte komma.

Föreläsningarna, paneldebatterna och grupparbetena koncentrerades kring terminologilära, språkvård (speciellt termharmonisering), semantik och fackspråksstilistik.

Utom i den nytta som kursdeltagarna hade av kursen och den personliga tillfredsställelse den skänkte, resulterade den i två saker som kan få mera allmänt intresse, dels den nämnda skissen till ett forskningsprogram, dels en redaktionskommitté för en samnordisk tidskrift för fackspråksintresserade.

Redaktionskommittén bildades, sedan man under kursens gång från flera håll efterlyst en nordisk tidskrift som kompletterar de organisationsanknutna publikationer, t.ex. TNC-aktuellt, som i dag ges ut. Den är tänkt att innehålla kvalificerade artiklar, förutom information om konferenser, pågående och avslutad forskning m.m. Den skall inte knytas till någon nationell institution men förhoppningsvis kommer Nordiska språksekretariatet att ge tidskriften sin välsignelse.

Varje land har en representant i kommittén förutom Finland, som har två. Svensk representant är Ove Oskarsson. Redaktionskommittén skall först undersöka möjligheterna att finansiera utgivningen och att få in publicerbart material.

Kursen leddes på ett utmärkt sätt av Christer Laurén och hans kollegor från Vasa högskola. De fick kämpa med oförutsedda händelser men lyckades alltid på något sätt lägga om kursprogrammet och ändå behålla kursens inriktning och uppnå de mål som var satta. Man önskar bara att flera som sysslar med terminologiarbete skulle haft möjlighet att delta. Denna kurs var den tredje i en serie, där varje nordiskt land arrangerar en kurs. Nästa gång står Sverige på tur.

NYANSTÄLLDA

Från den 16 augusti är Magdalena Gram anställd på TNC som bibliotekarie. Hon har en fil.kand.-examen i humanistiska ämnen och biblioteksexamen från Bibliotekshögskolan i Borås.

Magdalena Gram har erfarenhet från industri-, forsknings- och förvaltningsbibliotek. Hon kommer närmast från Landstingets utbildningsnämnd och Uggleviksskolan som drivs av Landstinget.

NYORD I NORSK

Efterkrigstiden har kännetecknats av en snabb teknisk utveckling. Med den har följt en rad nya företeelser som förändrat vardagen för de flesta av oss - televisionen, datorn, förbättrade kommunikationer, industrialiseringen, miljöförstöringen för att nämna några. Förändringarna i människors livsföring speglas i språket - nya ord kommer till och andra kommer långsamt ur bruk.

De nordiska språknämnderna har i samarbete sedan mitten av 50-talet registrerat tillväxten av nya ord i danskan, norskan och svenskan. Norsk Språkråd har nyligen publicerat en ordbok över ord som kommit in i norskan under tiden 1945 - 75. Liknande ordböcker på danska och svenska är på väg.

I förordet sägs att vid utarbetandet av de tre ordböckerna "er det lagt mindre vekt på til- og frårådingar".

Ordboken innehåller en alfabetisk del, en beskrivning av ordtillväxten, en översikt över ordbildningstyper och en baklängesordlista.

Engelskan har lämnat flest bidrag till det växande norska ordförrådet och engelska ord finns inom en mängd ämnesområden, t.ex. oljeteknik (**blowout, driller, offshore**), ADB, (**hardware, online, software**), film och fototeknik (**cinemascope, slow-motion**), politik (**filibuster, hearing, mccarthyisme.**)

▶ Från den 1 september till den 31 december vikarierar Åsa Holmér på TNCs kansli.

Åsa Holmér är nyutexaminerad från Språkkonsultlinjen vid Stockholms universitet. Hon har under våren arbetat på konsultbasis vid TNC i projektet Ericsson-svenska -- ett uppdrag från Ericsson, som gått ut på att samla definitioner till vissa givna termer.

Näst efter engelskan är det svenskan som har påverkat norskan starkast - något som kanske är litet överraskande för många. Det beror bl.a. på att man i delar av Norge kan se svensk TV. Svenska ord finns huvudsakligen inom idrottsspråk (**døder, uttelling**), narkotikaslang (**knark, knarker**) och transportterminologi (**matebuss, moped, omkjøring, pendle, tunnelbane**).

Lite förvånande är **kjendis** (efter svenskans **kändis**) det ord som förmodligen lämnat flest spår efter sig. Suffixet **-is** har använts till många nybildningar, även sådana som saknar motsvarighet i svenskan, t.ex. **sjekis** (sv. **checkbedragare**), **oldis** (sv. **gamling**), **pakkis** (**pakistaner**).

Bland de nya orden finns naturligtvis många rent tekniska, t.ex. för TNC välbekanta termer som **hovercraft, mikrofiche, resirkulasjon, roro, skanner, video, weasel**. En fullständig jämförelse mellan inflödet av internationella tekniska termer i norskan och svenskan är möjlig att göra först när den svenska ordboken föreligger. Några stickprov visar ändå att vissa termer som förekommer i svenskan ännu tycks saknas i norskan: **optronik, fosfatering, modem**.

Ett ord med svenskt påbrå men ändå inget inlån från svenskan är **kirunisert** ("Kiruna er blitt t samlebegrep for menneskelig revolt mot umenneskeliggjorte, industrielle arbeidsforhold... Kirunisierte arbeidsforhold finner vi i alle industriland") Ordet härstammar från storstrejken i Kiruna 1969-70.

Det sägs att de svenska och danska ordböckerna kommer att redigeras på likartat sätt så att man lättare skall kunna jämföra utvecklingen i de tre språken. Med förväntan ser vi fram emot den svenska ordboken.

TERMINOLOGISK PUNKTUNDERSÖKNING

Vad kallas det värde som ett datorprogram automatiskt tilldelar en variabel, om inte operatören har lagt in något annat värde?

En sådan fråga leder till en terminologisk punktundersökning, dvs. ett försök att lösa ett isolerat termproblem. Många av de frågor som når TNC via post eller telefon leder till sådana undersökningar. Liknade problem löser många också på egen hand. Om man därvid arbetar strängt metodiskt sparar man tid och man når ett gott resultat.

En metod för en punktundersökning beskrivs i en koncentrerad och instruktiv handbok av den kanadensiska terminologen Robert Dubuc*. Metoden beskrivs här för att våra läsare skall kunna pröva arbetsgången på egen hand och kanske erfaras den tillfredsställelse som kan ligga i att finna det "rätta" uttrycket.

Låt oss återvända till frågan för att söka svar på den enligt Dubucs anvisningar. Så som frågan var ställd fick vi några spår att följa. Det rör sig om databehandling, och kännetecken för det sökta begreppet har vi i datorprogram, variabler och tilldelning av variabelvärden.

Rustade med dessa upplysningar går vi först till ett konversationslexikon och undersöker om vi kan finna det sökta begreppet under något av uppslagsorden **databehandling, datorprogram** eller **variabel**.

Om det visar sig att begreppet inte är så allmänt att det går att finna någonting om det i t.ex. Focus eller Bonniers lexikon, så återstår att gå till facklitteratur i ämnet. Jag råkar just nu ha tillgång till Lärobok i BASIC**. Med hjälp av sakregistret undersöker jag vad som står att hämta om variabler. Bland detta läser jag:

--Om en variabel används utan att ha tilldelats ett värde resulterar detta i ett felmeddelande från datorn. Det finns emellertid BASIC-versioner, där alla variabler automatiskt tilldelas utgångsvärdet noll.

Utgångsvärdet var ordet. Metoden att finna det bestod kort sagt i att kartlägga begreppets kännetecken (datorprogram, tilldelning av variabelvärden), att ringa in fackområdet (databehandling) och att gå fram från allmän litteratur till facklitteratur i ämnet.

Det finns också andra sätt att gå till väga. Man kan t.ex. engagera en tidskrift för att utlysa en pristävling i frågan, vänta in dussinnet olika förslag, av vilka flera kännetecknas av ordglädje och nyskapande, för att sedan utlysa en ny pristävling i form av en omröstning som visar vilket av förslagen som är mest populärt.

Den sistnämnda metoden är ganska tidsödande och ger ett osäkert resultat. Den kan därför inte rekommenderas som standardmetod.

* R.Dubuc, Manuel pratique de terminologie. Montréal: Linguatex 1978.

** L.Ewald m.fl., Lärobok i BASIC. Lund: Studentlitteratur 1972.

TNC		TERMINLANKETT	
			1987-10-06
--000--	Utgångsvärde		
--001--			
--002--			
--003--			
--004--			
--005--	default value		
--006--			
--007--			
--008--	No normalverdi		
--009--			
--010--	frå forhånd definert verdi som vil bli brukt dersom ikke noen annen blir oppgitt (Noen databøker)		
--011--			
--012--			
--013--			
--014--			
--015--			

**PROJEKTET TERMINOLOGI OCH FACK-
SPRÅK PÅ ENERGIOMRÅDET
-- EN LÄGESRAPPORT**

**TERMINOLOGITJÄNSTER
ÅT ÖVERSÄTTARE**

I TNC-Aktuellt 81:6 informerade vi om energiprojektet och om det endagsseminarium man ägnat åt energiterminologi, bl.a. för att förbättra kontakten med de slutliga användarna av t.ex. en ordlista. Det kan nu vara dags att informera om vad som hänt i projektet sedan dess och om den närmaste framtiden.

Fem utredare, verksamma inom energiteknikområdet, har under våren 1982 bl.a. gjort ett urval av centrala begrepp inom energitekniken ur den stora samling av begrepp som fanns från början. Till den del som berör ekonomi, samhälle och miljöteknik bidrog därefter tre experter med begrepp och med systematisering av dessa.

Resultatet av de åtta utredarnas och TNCs arbete under våren och sommaren med systematisering och formulering av definitioner föreligger nu som ett förslag till energiordlista, vilket kan skickas på remiss under hösten. Remissinstanser kommer att vara myndigheter och sakkunniga inom energiområdet.

En energiordlista som omfattar ca 900 termer med definitioner och översättningar till engelska, tyska, franska, norska och danska skall någon gång under våren finnas tryckt och klar för utgivning.

Energiområdet är inte ett fackområde i vanlig bemärkelse, utan spänner över många sådana, t.ex. byggteknik, mätteknik, miljövard, elteknik etc. Vidsträcktheten medför att det i underlaget till ordlistan finns ett antal special- och facktermer som skall tas tillvara och efter hand läggas in i en termbank, antingen i bearbetat skick med definitioner eller i ursprungligt skick med förklaring eller kontext. Arbetet med termbanken kommer att bedrivas nu under hösten och under hela nästa år.

Såsom vi rapporterade efter seminariet i april (TNC-Aktuellt 1982:3), är översättarnas behov av hjälp med tekniska facktermer påtagligt och definierbart. Behovet speglas också av de många frågor som TNC får från översättare.

Den utredning om översättningsverksamheten i statsförvaltningen som Statskontoret arbetat med och som preliminärt presenterades under seminariet är nu klar.

I vintras hade en promemoria ställts samman som utgjort ett underlag för diskussioner mellan berörda parter.

I promemorian lades det fram ett konkret förslag till skapandet av ett "terminologiskt centrum". Detta skulle vara placerat vid TNC.

I slutrapporten konstateras att:

-- det finns behov av bättre terminologisk service. Vi har emellertid inte närmare kartlagt hur detta behov ser ut och inom vilka områden som åtgärder i första hand bör vidtagas.

TERMFRÅGOR I URVAL

"Det är de små, små detaljerna som gör det..."

FRÅGA: Vad menas med immission, t.ex. vattenimmission? Är det motsatsen till emission?

SVAR: Definitioner till emission och immission finns i Luftbehandlingsordlistan TNC 69.

- * **emission** är "avgivning av ämne eller energi till omgivningen, t.ex. till luft"
- * **immission** är "störande inverkan på miljön av emission"

Exempel på vattenimmission är försurning av vattnet i en sjö till följd av luftemission i form av svaveldioxid; luftimmission kan bero på i luften svävande stoft, emitterat från en

skorsten; markimmission kan bero på stoft som faller till marken och påverkar t.ex. vegetationen. Energi emitteras t.ex. i form av värmestrålning eller ljusstrålning.

FRÅGA: Varför är resultatet vid kromatering av metall kromateringsskikt, men vid fosfatering fosfatskikt? Varför inte kromat-skikt resp. fosfateringsskikt?

SVAR: Vid kromatering fås på metallen ett ytskikt av bl.a. kromat; vid fosfatering fås ett ytskikt av enbart fosfat.

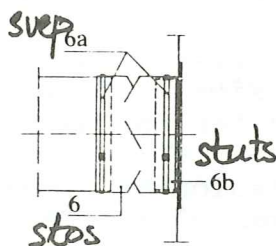
Definitioner:

- * **fosfatering**
"omvandling av metalliskt ytskikt av svårlösligt fosfatskikt genom behandling med sur fosfatlösning" (SMS 2967)
- * **kromatering**
"omvandling av metalliskt ytskikt till kromoxid-kromat-skikt genom behandling med sur kromatlösning" (SMS 2967)

FRÅGA: Vad är en stuts och vad är en stos? Jag har i samband med att man satt ihop rör ibland hört det ena och ibland hört det andra ordet nämnas?

SVAR: I TNC 69 Luftbehandlingsordlista beskrivs stuts som "utkrågning på eller detalj monterad på apparat eller Stos beskrivs som "don för sammanfogning av två kanaländar eller för anslutning till stuts på fläkt eller annan apparat"

Se figur nedan.

Figur ur TNC 69 Luftbehandlingsordlista

FRÅGA: Vad är skillnaden mellan att anfetta och att infetta?

SVAR: I förleden anges en skillnad i betydelsen av **anfetta** och **infetta**. I förleden **an-** ligger ofta innebörden av ytlig bearbetning, medan förleden **in-** antyder en djupare verkan av bearbetningen.

Att anfetta är således att bestryka med fett och att infetta är att insmörja eller ingnida med fett.

Infetta bör användas som gemensam term, om osäkerhet råder om bearbetningens verkan.

FRÅGA: Är **adsorbator** och **adsorbent** synonymer?

SVAR: **Adsorbator** kan användas som synonym till **adsorbent**, men TNC rekommenderar termen **adsorbent** som också är den vanligare termen av de två.

Adsorption kallas företeelsen att ett ämne i tunt skikt binds på ytan av ett ämne; det senare ämnet, **adsorbenten**, adsorberar det förra, **adsorbatet**.

FRÅGA: Skall **venturiejektor** skrivas med stor eller liten begynnelsebokstav? **Venturi** är väl ett egennamn?

SVAR: I Språknämndens Skrivregler kan man läsa att "Liten bokstav skrivs om förledens karaktär av egennamn har förflyktigats eller sammansättningen blivit mycket vanlig:... **dieselmotor, röntgenrör...**"

I Bonniers lexikon kan man läsa om G.B. Venturi, en italienare som levde under 1700-talet och som fått ge namn åt den princip som används i venturiejektorn, venturimätaren, etc.

Det finns få som i förleden känner igen namnet på G.B. Venturi. Därför väljer vi liten begynnelsebokstav.